

Анна Шандар

аспірант кафедри управління персоналом та економіки праці

ДВНЗ «Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана»

м. Київ

ЗМІЩЕННЯ ПРІОРИТЕТНОСТІ ПОТРЕБ ЛЮДИНИ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Однією із фундаментальних категорій економічної науки є потреба – «об’єктивна необхідність будь-чого задля підтримання і розвитку людини, колективу, нації, суспільства; внутрішній збудник активності». [1, с. 703] Проблема задоволення потреб в умовах становлення постіндустріального суспільства особливо актуалізується в контексті забезпечення якості життя населення. Суспільство саме по собі значно змінилось, насамперед це пояснюється низкою об’єктивних причин: зростає значення інформаційних та комунікаційних технологій, розгортається глобальна революція, відбуваються трансформації в соціально-трудовах відносинах тощо. А відтак змінюються і потреби, зміщуються пріоритети людини. На виявленні особливостей потреб та їхнього впливу на якість життя людини буде спрямоване наше дослідження.

Стосовно даної проблеми засновник теорії постіндустріального суспільства Д. Белл (D. Bell) констатує «якщо індустріальне суспільство визначається через кількість товарів, що позначає рівень життя, то постіндустріальне суспільство визначається якістю життя, що вимірюється послугами та зручностями – охороною здоров'я, освітою, відпочинком і культурою, – які стають бажаними і доступними для кожного». [3, с. 171] Слід погодитись із даною тезою, адже й справді людина починає відходити від матеріального нагромадження багатства, натомість акцентує увагу на самореалізації, самовдосконаленні, підвищенні рівня освіченості та культури. Відтак, потреби людини є мінливими (за винятком базових), різняться в часі.

До того ж вони мають ще й просторові (територіальні) відмінності. Це може пояснюватись наявним способом, умовами, стилем життя людини.

Один із авторів концепції постіндустріального суспільства Е. Тоффлер (А. Toffler) ставить надзвичайно важливе питання, яке досі не порушувалось: як розмежовуються та співвідносяться штучні, запозичені та безпосередні відчуття людей? Суспільство просувається від «економіки живота» до «економіки душі», адже зараз саме душа потребує насичення. Новостворені речі все більш недовговічні; і, можливо, відчуття – єдине, що людина не зможе викинути, як непотріб. [6, с. 261–262] Як бачимо, вже вкотре все більшого значення набуває потреба нематеріального насичення. Е. Тоффлер зауважує, що в умовах достатку, економіка пристосовується до нового рівня людських потреб. Попри кардинальні структурні зміни в секторах господарювання, економіка не буде занепадати, адже суспільство стоїть перед надзвичайно важливим завданням – відновлення навколишнього середовища і покращенням якості життя. Одним із найважливіших напрямків суперіндустріальної революції є «психологізація», під якою розуміють доведення продукту (послуги) до такого стану, коли споживач з радістю буде платити. [6, с. 246] У постіндустріальному суспільстві не стільки важливий товар (послуга), адже виробництво не є проблемою, скільки його подача. На допомогу приходять стратегії маркетингу, зокрема комплекс «9Р» – доповнена модель «4Р» Дж. Маккарти (J. McCarthy). Тут варто виокремити процес покупки, фізичні атрибути, упаковку, середовище, в якому здійснюється покупка, персонал, зв'язки з громадськістю.

Напрочуд цікавим виявилось дослідження французького вченого Ж. Бодріяра (J. Baudrillard), який у праці «Суспільство споживання» піддав критиці задоволення потреб. Він розмежовує споживання на власне задоволення потреб та «знакове споживання». Останнє Ж. Бодріяр пов'язує із надвиробництвом. Іншими словами, товари групуються за певними ознаками та характеристиками, у набори, колекції тощо; головною метою подібного компонування є стимулювання споживача до здійснення покупки, а реклама виступає дієвим механізмом впливу на його вибір. [4] Зважаючи на те, що у

постіндустріальному суспільстві існують потреби, які мають різне походження, тобто одні дійсно покликані задовольняти потреби, а інші – нав'язані, вважаємо за потрібне у майбутньому відобразити цей нюанс у визначенні «якості життя».

Варто відзначити, що у вітчизняній науковій літературі є підхід розмежування потреб у структурі якості життя на 2 рівні. Так, перший рівень – базовий – формується із соціально-економічних категорій, а другий рівень – соціальний – складається із соціальних та духовних потреб, тобто соціальної якості життя. Слід підкреслити, що в постіндустріальному суспільстві зростає роль соціальної якості життя в порівнянні з вітальними. [2, с. 24] Між вище зазначеними рівнями існує кореляція. Можна провести паралелі із добре відомою пірамідою потреб А. Маслоу (A. Maslow).

Концепція якості життя постіндустріального суспільства передбачає внесення обмежень на задоволення потреб людей. За такого підходу стає можливий гармонійний розвиток ноосфери, яку свого часу досліджували Тейяр де Шарден та В. І. Вернадський. На думку вчених, саме раціональна взаємодія суспільства із природою уможлиблює підвищення якості життя населення. Важливо забезпечити здоров'я суспільства, нарощувати обсяги виробництва екологічних продуктів, створити умови для реалізації гідної праці тощо. [5, с. 277] Як бачимо, в силу цивілізаційного розвитку, людина виходить за рамки власних фізичних та психологічних потреб, натомість має місце альтруїзм. Логічне продовження теорія знаходить у сучасній моделі сталого розвитку.

Зважаючи на вище зазначене, робимо висновок: кожен етап розвитку будь-то аграрний, індустріальний чи постіндустріальний характеризується певним набором потреб людини, який на кожному проміжку часу забезпечував певний рівень якості життя людини. У зв'язку з розвитком НТП виробництво змінилось, а як наслідок і запити споживачів. Так, на полицях магазинів представлений широкий вибір товарів, ринок послуг також не відстає у різноманітності. Сучасна людина, задовольнивши первинні потреби, все більше уваги звертає на вторинні. Тобто для неї пріоритетності набуває психологічне задоволення, важливим стає сам процес покупки, подача товару (послуги),

власні відчуття, на ряду стоїть самореалізація та саморозвиток. Зі зміною характеру та особливостей соціально-трудова відносин, праця перестала бути в переважній більшості механічною. Швидкоплинність життя змушує людину щоденно вирішувати нестандартні задачі. Звідси виникає об'єктивна необхідність безперервного навчання, пошуку відповідей на нові питання, тим самим проявляючи творчий підхід до вирішення буденних завдань. В цьому якраз проявляється самовираження (найвища сходинка піраміди потреб А. Маслоу). Врешті, процес задоволення потреб виходить за традиційні межі тлумачення, де мали місце індивідуальні бажання та власний добробут. Тепер з'являється необхідність перспективного мислення: ощадливого використання ресурсів, бережного відношення до навколишнього середовища. Отже, для того щоб забезпечити високу якість життя необхідно враховувати цілий комплекс потреб сучасної людини.

Список використаних джерел

1. Базилевич В.Д. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред В.Д. Базилевича. – 6-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання –Прес, 2007. – 719 с.
2. Бакіров В.С. Якість життя населення пострадянських країн у соціологічному вимірі: монографія/ В.С. Бакіров, В.М. Ніколаєвський, О.І. Кізілов та ін.; Харківський національний ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Х., 2008. – 216 с.
3. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. - М.: Academia, 1999. – 773 с.
4. Бодрийяр Ж. Общество потребления [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.rulit.me/books/obshchestvo-potrebleniya-read-88332-2.html> – Дата звернення: 02.03.2018.
5. Большая экономическая энциклопедия: самое полн. современное изд.: более 7000 экон. терм. и понятий / Т. П. Варламова, Н. А. Васильева, Л.М. Неганова и др. – М.: Эксмо, 2007. – 815 с.

6. Тоффлер Э. Шок будущего: Пер. с англ./ Э. Тоффлер. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 557 с.